

НАТАЛІЯ АВШЕНЮК
Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України
м. Київ

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Вища освіта у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії (далі – Велика Британія) надається широким колом різноманітних організацій, які в сукупності називають «вищими навчальними закладами» (ВНЗ). Більшість з них уже стали відомими на міжнародному рівні завдяки всесвітній репутації, що базується на досягненнях у галузі наукових досліджень, і досвіді високоякісного викладання, набутого за багато років, а в деяких випадках одержаного за часів, коли ці ВНЗ були спеціалізованими коледжами професійної освіти. Така розмаїтість означає, що і для майбутніх студентів, і для можливих партнерів у сфері транснаціонального освітнього співробітництва широкий вибір.

Зауважимо, що вища освіта у Великій Британії приносить в економіку держави близько 59 млрд ф. ст., що становить майже 2,3% її ВВП¹. Інститут досліджень у галузі публічної політики нещодавно підрахував, що іноземні студенти витрачають у країні на різні цілі – від плати за навчання до витрат поза межами навчальних закладів – майже 4,5 млрд ф. ст.². Станом на 2009/10 навчальний рік у ВНЗ Великої Британії зараховано 2493415 студентів, з яких 405805 (понад 16%) – з інших країн, а 280760 (11%) мали «юридичну адресу проживання» поза межами Європейського Союзу (ЄС). У цій студентській спільноті представлено понад 200 країн, а найбільшу частку складають студенти з Китаю, Індії, Нігерії, США, Малайзії і низки країн ЄС³. З огляду на наведені статистичні дані, можемо констатувати, що у Великій Британії працюють одні з найбільш «транснаціоналізованих» університетів країн-членів Організації економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР). Про це додатково свідчать результати статистичних досліджень

¹ Див. <http://www.universitiesuk.ac.uk/Publications/Documents/EconomicImpact4Full.pdf>.

² Див. <http://www.ippr.org/pressreleases/?id=4355>

³ International Higher Education in Facts and Figures. UK Higher Education International Unit, August 2010. – 11 p.

цієї міжнародної організації. Статистика свідчить, що Сполучене Королівство впродовж останніх кількох десятиліть залишається найпопулярнішим місцем навчання для студентів після США; яким належить 10% міжнародного студентського ринку. До цього додамо орієнтовно 200800 студентів, які зареєстровані у британських ВНЗ і навчаються за кордоном: у філіалах, за програмами «гнучкого дистанційного навчання» або за іншими формами транснаціональної вищої освіти (ТВО)⁴.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що, безпосередньо реагуючи на складне явище глобалізації освіти і прагнучи готувати британських студентів до успішної роботи у глобально інтегрованому економічному середовищі, багато ВНЗ рішуче йдуть шляхом розвитку ТВО. Суть ТВО полягає, зокрема, в інтернаціоналізації навчальних програм, заохоченні міжкультурного взаєморозуміння й надання можливостей для розвитку багатомовності, інституційної та індивідуальної мобільності. Навчання іноземних студентів, безсумнівно, є цінним джерелом доходу, збагачення культури британських університетів, що надає студентам Великої Британії можливість жити і працювати спільно з молоддю різних країн.

Разом з тим, саме розширення своєї фізичної присутності і зв'язків на території інших країн деякі британські ВНЗ визначили для себе як пріоритетний напрям розвитку ТВО. Членство в міжнародних мережах, заохочення стратегічних партнерств і створення науково-дослідних колективів, зокрема в країнах, що розвиваються, – ось тільки деякі з ознак цієї широкомасштабної міжнародної співпраці. Щоб досягти успіху, така діяльність обов'язково повинна бути вибірковою, чітко сфокусованою і має базуватися на академічній досконалості. Для того, щоб виправдати вкладені в цю діяльність кошти, міжнародна співпраця має бути сталою в довгостроковій перспективі, обопільно вигідною і сприяти забезпеченню повної впевненості і довіри між партнерами.

Розглянемо більш детально приклади інституційної мобільності навчальних програм і навчальних закладів, що становлять основу розвитку ТВО в різних країнах світу й у Великій Британії зокрема. Транснаціональну інституційну мобільність провайдерів визначають як «фізичне переміщення освітнього провайдера (інституція, мережа, компанія) через національні кордони з метою надання освітніх послуг (навчальні програми, курси професійної підготовки) студентам або іншим клієнтам⁵». До інституційної мобільності також належить і програмна мобільність, різниця між якими полягає в масштабах, рівнях і можливостях охоплення освітніми послугами, що надаються, а також локальною присутністю і розміром інвестицій зарубіжних провайдерів. Тобто за умови програмної мобільності локальна

⁴ OECD. Education at a Glance 2011: OECD Indicators www.oecd.org/edu/eag2011

⁵ Knight J. Higher Education Crossing Borders: a Guide to the Implication of the GATS for Cross-border Education / J. Knight. – Paris: UNESCO; Commonwealth of Learning, 2006. – P. 23.

присутність іноземного навчального закладу може бути обмеженою, а кредити і кваліфікації присуджуються завдяки самоакредитації або спеціальним методам зарубіжної чи місцевої акредитації. Типовими формами транснаціональної інституційної мобільності провайдерів є:

- 1) створення зарубіжного кампусу;
- 2) створення за кордоном незалежної інституції;
- 3) поглинання або об'єднання;
- 4) створення корпоративного або афілійованого підрозділу;
- 5) створення навчального центру;
- 6) створення віртуального університету.

Найбільш популярними формами транснаціональної програмної мобільності є: франчайзинг; твіннінг; артикуляція; валідація або авторизація; програми присудження подвійних або спільних ступенів тощо⁶.

Британські університети, що прагнуть до створення філій за кордоном, роблять це з різних причин. Деякі з них, наприклад Ноттінгемський та Ліверпульський, розглядають форми транснаціональної програмної мобільності як природний крок до ствердження своєї репутації на міжнародному рівні і як реальне свідчення того, що вони є глобальними навчальними інституціями з глобальним впливом. Інші керуються філософією підтримки освітніх реформ у країнах, що розвиваються. Очевидно, що ці підходи не суперечать один одному. Проте, хоча ніхто не повинен очікувати значних прибутків від таких ініціатив, усі сподіваються уникнути значних збитків, а більшість прагне забезпечити прямо чи опосередковано помірну віддачу від вкладених коштів. Натомість уряди країн-імпортерів, що заохочують такі ініціативи, часто діють, виходячи з необхідності підтримувати якість вищої освіти, щоб задовольнити зростаючий внутрішній попит. Навіть країни з амбітними програмами реформування і розвитку власних національних систем освіти можуть опинитися в ситуації, коли істотні фінансові ресурси переводяться за кордон, тому що платоспроможні студенти їдуть туди навчатися, і найбільш розумні з них можуть не повернутися. Навряд чи ці проблеми можуть вирішити іноземні ВНЗ, у тому числі і британські, створюючи свої філіали. Разом з тим багато світових університетів пропонують свої програми на території інших країн, співпрацюючи з місцевими університетами. Саме таке транснаціональне партнерство може бути більш адекватною відповіддю на зростаючу потребу цих країн у вищій освіті.

Зазначимо, що на початок XXI ст. лише декілька британських університетів досягли успіху у створенні своїх філіалів за кордоном. Це стало результатом безпосередньої участі державних відомств, а також підтримки й заохочення з боку академічних партнерів. Серед таких університетів назовемо Ноттінгемський університет, який почав приймати студентів до

⁶ Там само. – Р. 25.

своїх закладів у Малайзії ще у вересні 2000 р. А в серпні 2005 р. відкрив свій філіал у Семені (30 кілометрів від Куала-Лумпура), що і став першим спеціальним філіалом британського університету поза межами країни. У 2010 році, лише через десять років після того, як малайзійський філіал Ноттінгемського університету почав працювати, він отримав право акредитувати власні програми на здобуття ступенів замість того, щоб звертатися на предмет лише їхнього затвердження до Міністерства вищої освіти Малайзії. Цей філіал також одержав оцінку «відмінно» в системі рейтингів вищої освіти в Малайзії⁷.

У 2004 р. університет офіційно відкрив ще амбітніший проект у китайській провінції Чжецзян. Це стало результатом створення спільного підприємства з WanliEducationGroup, схваленого Міністерством освіти Китаю. Розміщений на майданчику площею 146 акрів цей філіал Ноттінгемського університету у Нінбо пропонує 29 бакалаврських і 13 магістерських програм, за якими навчаються близько 4300 студентів, відібраних з усієї країни. Наприкінці 2010 р. було оголошено, що влада Шанхаю запросила Ноттінгемський університет відкрити в цьому місті китайсько-британський філіал, який «зосередить свої зусилля у сфері природничих і технічних наук»⁸.

Значні кошти у вищу освіту в Малайзії вкладає також Ньюкаслський університет, який створив міжнародний філіал у м. Нусаджая для проведення «визнаних у глобальному масштабі програм медичної освіти, що здатні задовольняти зростаючі потреби системи охорони здоров'я Малайзії»⁹. Медична школа Ньюкаслського університету в Малайзії планує створювати програми магістерського рівня. У 2009 році там було започатковано п'ятирічний бакалаврат, випускники якого одержують ступінь бакалавра медицини та бакалавра хірургії. У повному масштабі університетське містечко запрацювало у 2011 р., а з 2012 р. у закладі пропонують програми для набуття ступеня бакалавра біомедичних наук, а також деякі програми більш високих рівнів. Усі програми навчання ідентичні тим, які викладають в Ньюкаслському університеті, і завершуються присвоєння тотожних ступенів. Ці програми дозволяють студентам отримувати престижну британську кваліфікацію з витратами, значно меншими, ніж у Сполученому Королівстві.

Третій британський ВНЗ, що рішуче налаштований на транснаціональне партнерство, – Ліверпульський університет. Навчальний заклад прагне створити нову міжнародну мережу провідних навчальних закладів для надання

⁷ Див. відповідні посилання на веб-сайті Ноттінгемського університету <http://www.nottingham.edu.cn/en/about/index.aspx>

⁸ Див. <http://www.nottingham.ac.uk/news/pressreleases/2010/november/shanghai-campus.aspx>

⁹ Див. веб-сайт Медичної філії Ньюкаслського університету в Малайзії <http://www.ncl.ac.uk/numed/about/goals.htm>

освітніх послуг і проведення досліджень¹⁰. В установчих документах зазначається, що запропоноване партнерство має на меті вийти за межі простих програм обміну або створення наукових альянсів, об'єднуючи свої зусилля з допомогою таких механізмів, як спільне присудження ступенів. Перші плоди цієї політики з'явилися у 2004 р., коли було укладено угоду про створення самостійного ВНЗ в індустріальному парку Сужчоу у співпраці із Сіаньським транспортним університетом та компанією Laureate Education Inc. У травні 2006 р. Сіаньсько-Ліверпульський університет дістав офіційний дозвіл Міністерства освіти, а в 2009 р. набув право на присвоєння ступенів. Сьогодні тут зареєстровано понад 3000 студентів на 14 різних програмах навчання, філіал упевнено розраховує, що до 2015 року буде набрано 10 тис. студентів. Студенти, які успішно закінчують курс навчання, отримують подвійний диплом обох університетів.

Як показує аналіз, термін «спільне присвоєння кваліфікації» (jointaward) означає механізм співробітництва, за яким два або більше закладів, що мають право надавати ступені, пропонують спільну програму навчання, що завершується єдиним дипломом чи ступенем. Успішне виконання спільно здійснюваної програми підтверджується свідоцтвом, що замінює окремі кваліфікації різних закладів. Термін «подвійне або групове присвоєння кваліфікації» (dualormultipleaward) загалом застосовують для опису механізму, за яким два чи більше закладів спільно виконують програму, мета якої – надання кваліфікації кожним із них¹¹.

Зазначимо, що деякі університети-партнери виявили стурбованість щодо виникнення такої подвійності і тому повертаються до ідеї присвоєння ступеня одним із партнерів, а не кожним університетом окремо. Програми, які надають студентам спільні або подвійні ступені, приносять навчальним закладам потенційні вигоди. Це стосується демонстрації їхньої прихильності до міжнародної співпраці та привабливих можливостей брендингу. Проте залишається значний сумнів щодо правоздатності британських ВНЗ «об'єднувати» свої права на присвоєння ступенів. Але, незважаючи на юридичні складнощі й перестороги, кількість навчальних установ, готових надавати ступені в такий спосіб, продовжує зростати.

Менш інтегрованим способом, ніж присвоєння спільних або подвійних ступенів, але й менш уразливим до юридичних ускладнень, є розроблення механізмів, які дають можливість студентам переходити з одного закладу до іншого, що співпрацюють між собою. «Об'єднання» програм у міжнародному контексті – це процес, у якому ВНЗ Великої Британії оцінює на-

¹⁰ Див. веб-сайт Ліверпульського університету: <http://www.liv.ac.uk/about/globaluniversity/index.htm>

¹¹ Baskerville S., MacLeod F., Saunders N. A Guide to UK Higher Education and Partnerships for Overseas Universities. UK Higher Education International Unit and Europe Unit, July 2011 – P. 29.

дання навчальних послуг іноземним партнером і встановлює, що програма навчання або її елементи мають належний зміст, рівень і стандарт для того, щоб вважатися еквівалентним відповідним компонентом однієї або декількох своїх власних програм. Це забезпечує безпосереднє зарахування студента із заліком складених предметів на другий, третій або четвертий рік відповідної програми. Як правило, йдеться про накопичення і зарахування «конкретних кредитів» (specificcredit), тобто кредитів, які студент отримує за успішне навчання в іноземному закладі, що визнаються і зараховуються. У такому механізмі забезпечення якості двох окремих компонентів програми залишається у компетенції відповідних навчальних закладів, що реалізують їх, але разом ведуть до надання єдиної кваліфікації. Деталі формулюються в офіційній угоді. Згідно з угодою, британський ВНЗ, який надає ступінь, погоджується, що студенти, які успішно пройшли зазначену програму навчання (або її компоненти) в закладі-партнері і склали усі заліки та екзамени, необхідні для отримання кредиту, мають право перейти на наступні етапи однієї чи кількох визначених програм у закладі, що надає ступінь. Програми, об'єднані в такий спосіб, можуть або вже існувати, або спеціально розроблятися з безпосередньою метою забезпечувати перехід студентів з одного закладу-партнера до іншого¹².

З огляду на зазначене, наголосимо, що кожна із розглянутих моделей надання освітніх послуг включає об'єднання в певний спосіб елементів курсу навчання, які розроблені та проводяться у двох або більше інститутах-партнерах, і передбачає навчання (хоча б часткове) студентів у Великій Британії. Проте міжнародне партнерство може передбачати ліцензування інтелектуальної власності, а не переміщення студентів, і може бути особливо доцільним для зарубіжних закладів, які не мають ані повноважень на присвоєння ступенів, ані необхідної компетентності для того, щоб розробляти програми самостійно. Процес, відомий як «франчайзинг», передбачає організаційні відносини, за яких британський університет уповноважує інший заклад, розташований за кордоном, проводити, а іноді й оцінювати ту програму або її частину, яку він сам пропонує у Британії.

Як правило, за такою угодою британський заклад зберігає безпосередню відповідальність за такі аспекти, як зміст програми, методика викладання й оцінювання та її дотримання, порядок забезпечення якості, а отже, за все, що стосується проведення курсу, результатом якого є присвоєння ступеня цього ВНЗ. Зазвичай, студенти мають прямі договірні відносини із закладом, який присвоює ступінь. Тому ВНЗ повинен діяти обережно і пильно, щоб убезпечити себе від можливої шкоди для репутації.

¹² QAA, Code of Practice for the Assurance of Academic Quality and Standards in Higher Education. Section 2: Collaborative Provision and Flexible and Distributed Learning. – QAA: 2nd Edition, 2010. – P. 39.

Якщо ж іноземний партнер має власні потужності для розроблення високоякісних програм, але не має повноважень на присвоєння ступенів узагалі чи ступенів конкретного рівня або в даній предметній галузі, альтернативою франчайзингу може бути валідація. Це процес, у ході якого британські фахівці оцінюють все, що розроблено і буде запропоновано закладом-партнером (кожний окремий модуль і програму загалом), і затверджують програму як таку, що має належний рівень та якість, щоб бути запропонованою на здобуття ступеня у британському університеті. У такому разі студенти, які проходять програму навчання, як правило, матимуть прямі договірні відносини з іноземним закладом, але британський партнер здійснюватиме моніторинг програми під кутом зору її побудови, викладання та запропонованого студентам досвіду, щоб забезпечити виконання всіх умов валідації і дотримання британського стандарту кваліфікації¹³.

Агенція із забезпечення якості вищої освіти застосовує термін «гнучке навчання» (*flexible and distributed learning*) як такий, що включає як дистанційне, так і електронне навчання. Ці види навчання характеризуються такими підходами до викладання, учіння і оцінювання. Вони не вимагають, щоб: місце навчання студента фізично було розташовано на території закладу, учений ступінь якого планується отримати в результаті успішного проходження програми навчання; програма навчання студента обов'язково проводилась безпосередньо закладом, який надає ступінь; студента обов'язково підтримував безпосередньо персонал закладу, який надає ступінь; студент постійно працював з іншими студентами; оцінювання успішності студента проводилось на території закладу, який надає ступінь¹⁴. На перший погляд, навчання на відстані може дуже відрізнятися від концепції навчання через співпрацю: перша з цих методик, очевидно, спрямована на вилучення «посередника» за допомогою Інтернету і матеріалів для самостійного вивчення (це дуже схоже на «заочні курси», що існували для попередніх поколінь). Проте широко визнано, що студенти дистанційного навчання потребують підтримки, зворотного зв'язку і керівництва так само, якщо не більше, ніж студенти, які набувають знань, навчаючись переважно через особистий контакт. Хоча здебільшого така підтримка може надаватися в режимі он-лайн і, можливо, доповнюватися підручниками або літніми школами за моделлю Відкритого університету. В умовах транснаціонального навчання студенту зручніше, коли доступ до навчальних ресурсів і безпосередню підтримку надає університет-партнер у країні перебування.

¹³ Transnational Education and Higher Education Institutions: Exploring Patterns of HE Institutional Activity: Research Report – Centre for Research and Evaluation and Centre for Education and Inclusion Research: Sheffield Hallam University, 2008. – P. 64.

¹⁴ QAA, Code of Practice for the Assurance of Academic Quality and Standards in Higher Education. Section 2: Collaborative Provision and Flexible and Distributed Learning. – QAA: 2nd Edition, 2010. – P. 43.

Доходимо висновку, що двосторонню співпрацю між навчальними закладами, безсумнівно, можна використовувати з метою створення можливостей навчання за кордоном, а багатосторонні механізми збільшують такі можливості. Якщо забезпечити добру організацію, то результати співробітництва можуть бути і вигідними. Мова йде про те, що, окрім організації навчання за кордоном, університети також заохочують своїх студентів до участі в міжнародній волонтерській діяльності.

Наприклад, на веб-сайті Саутгемптонського університету пропонують посилання на 20 організацій, які спеціалізуються на волонтерській діяльності і стажуванні поза межами Великої Британії¹⁵. Громадська волонтерська служба навчає студентів і викладачів ВНЗ і допомагає знайти волонтерські посади як удома, так і за кордоном. Вона також підтримує зв'язки із зовнішніми організаціями, забезпечуючи для потенційних волонтерів широкий вибір цікавих робіт, які приносять моральне задоволення. На веб-сайті зазначено, зокрема: «Міжнародні можливості волонтерської діяльності мають потенціал для того, щоб принести вам користь як особистості, організації, в якій ви працюєте, і суспільству загалом. Роботодавці дедалі більше шукають студентів, які краще розуміють навколишній світ завдяки набутому досвіду»¹⁶.

Отже, в галузі вищої освіти Сполученого Королівства сьогодні спостерігається стратегічне зрушення щодо транснаціонального співробітництва. Воно передбачає не лише набір іноземних студентів, але й налагодження довгострокового, сталого партнерства. Університети й коледжі відіграють провідну роль у культурному, суспільному та діловому житті держави. Забезпечення якості, збереження і захист репутації є фундаментальними принципами розвитку ТВО. Британські заклади вищої освіти мають високу світову репутацію щодо навчальних програм, які вони пропонують. Успішне партнерство має здійснюватися за такими ж стандартами, як і будь-яка інша діяльність, тому ВНЗ шукають таких партнерів, які мають визнання, поділяють їхні інтереси і готові захищати репутацію.

Уряди країн усього світу визнають, що вища освіта і наукові дослідження є потужними економічними чинниками, а майбутнє буде пов'язано із створенням висококваліфікованої економіки знань. Пам'ятаючи про це, вони заохочують і підтримують розвиток ТВО, що значно розширює можливості для співробітництва на різних рівнях і в широкому спектрі галузей. У кінцевому підсумку метою кожного закладу вищої освіти є надання можливостей викладачам і студентам навчати, навчатися і здійснювати наукові дослідження. Транснаціональне партнерство є одним з основних чинників успіху в цьому процесі.

¹⁵ Див. <http://www.southampton.ac.uk/careers/volunteering/index.shtml>

¹⁶ Там само.

Наталія Авшенюк

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Резюме

Розкрито особливості транснаціонального співробітництва британських університетів у галузі вищої освіти. Визначено, що пріоритетними напрямками розвитку транснаціональної вищої освіти у Великій Британії є індивідуальна мобільність студентів та інституційна мобільність навчальних програм та вищих навчальних закладів-провайдерів освітніх послуг. Охарактеризовано ключові форми ТВО: створення зарубіжних філій університетів, присвоєння спільних дипломів, розробка й імплементація спільних програм, франчайзинг, валідація, дистанційне навчання тощо.

Ключові слова: глобалізація освіти, транснаціональна вища освіта, Велика Британія, вищий навчальний заклад, студентська мобільність, інституційна мобільність програм і провайдерів.

Natalia Awszenjuk

PRIORYTETOWE KIERUNKI ROZWOJU MIĘDZYNARODOWEJ EDUKACJI AKADEMICKIEJ W WIELKIEJ BRYTANII

Streszczenie

W artykule przedstawiono osobliwości transnarodowej współpracy brytyjskich uniwersytetów w dziedzinie kształcenia. Zwrócono uwagę, że priorytetowymi kierunkami rozwoju transnarodowej oświaty na szczeblu akademickim w Wielkiej Brytanii jest indywidualna mobilność studentów oraz instytucjonalna mobilność programów kształcenia wyższych uczelni oferujących usługi oświatowe. Dokonano charakterystyki podstawowych form TWO (transnarodowej wyższej oświaty): tworzenie zagranicznych filii uniwersytetów, uznawanie wspólnych dyplomów, opracowanie i implementacja wspólnych programów, walidacja, kształcenie na odległość.

Słowa kluczowe: globalizacja oświaty, transnarodowa wyższa edukacja, Wielka Brytania, wyższa uczelnia, mobilność studentów, instytucjonalna mobilność programów.

Nataliya Avshenyuk

PRIORITIES FOR TRANSNATIONAL HIGHER EDUCATION IN GREAT BRITAIN

Summary

The features of transnational cooperation of British universities in higher education are revealed. It is determined, that the priorities for transnational higher education in the UK are the following: individual mobility of students and institutional mobility programs and universities, educational providers. The key forms of TNHE, particularly, the creation of foreign affiliates of universities, awarding joint degrees, development and implementation of joint programs, franchising, validation, distance learning and ect. have been characterized.

Keywords: globalization of education, transnational higher education, the UK, higher education, student mobility, institutional mobility programs and providers.